

# LAVDATIO DOMINI

J. HILLIS MILLER

**P**lăcerea de a-i aduce un elogiu profesorului J. Hillis Miller nu e lipsită de un anumit disconfort provocat de rezistența operei sale și, mai ales, a persoanei sale față de un asemenea tratament. Nu numai că demersul său critic este astfel conceput încât să destabilizeze orice autoritate, dar însăși conduita sa intelectuală evită orice postură satisfăcută de sine, dispusă să se impună prin gesturi statuare. Nimic mai semnificativ în acest sens decât faptul că a ținut să însoțească exegeza dedicată operei sale de un tânăr profesor spaniol nu cu o prefață, ci cu lucrări proprii abia încheiate sau compuse anume în acest scop. Cum singur declară, a încercat să scape astfel de fixarea într-o efigie, de monumentalizare, dovedind că este viu și că „viața înseamnă schimbare”.

Scrisul lui Hillis Miller respiră o mare energie, vitalitate, putere generatoare și regeneratoare. Autor a nu mai puțin de 23 de cărți (aproape toate de mari dimensiuni), coautor al altora, semnatar a sute de articole de specialitate, editor, membru în colegiile redacționale a 30 de reviste (printre care: *Diacritics*, *Genre*, *Poetics Today*, *Critical Inquiry*, *The Oxford Literary Review*, *Yale Journal of Criticism*, *The Georgia Review*, *Victorian Studies*), J. Hillis Miller a fost ales membru al Academiei Americane de Arte și Științe în 1970 și, în 1986, președinte al MLA, cu care prilej a și ținut un memorabil discurs despre „triumful teoriei și rezistența la lectură”. În

1993 i s-a decernat premiul „Harry Levin” al Asociației Americane de Literatură Comparată pentru volumul *Illustrations*. Din 2004 este membru al Societății Americane de filosofie.

Creația sa științifică a avut loc pe fundalul unei activități universitare extrem de influente care a produs numeroși discipoli în toată America.

După studii strălucite la Oberline College și la Harvard, cariera de profesor a lui Hillis Miller s-a desfășurat în trei mari etape, legate de numele a trei mari universități americane: Johns Hopkins între 1953-1972, Yale între 1972-1986 și mai noua dar puternica universitate din California de sud, Irvine (din 1986 până în prezent). A mai predat ca Visiting Professor la numeroase alte universități din Statele Unite, din Elveția și, recent, din China. I s-au decernat doctorate onorifice la Universitatea din Florida (Gainesville) în 1980, la Universitate Buckwell în 1983 și un doctorat honoris causa la Universitatea din Saragosa în 1993. Este profesor onorific la Universitatea din Beijing și la alte universități din China. A mai primit și alte distincții și titluri onorifice. Cărți ale sale au fost traduse integral sau parțial în portugheză, germană, maghiară, sârbă, și, recent, în română, dar mai cu seamă în japoneză, chineză și coreeană.

Primele cărți ale lui Hillis Miller stau sub semnul criticii conștiinței, așa cum a fost ea profesată și teoretizată de Georges Poulet. Alături de Keneth Burke, Georges Poulet (cunoscut la Universitatea Johns Hopkins din Baltimore), este autorul care i-a inspirat modul inițial de a concepe relația criticii cu literatura ca o „regândire, resimțire și reimaginare” a actelor de conștiință prezente în opera literară.

La începutul anilor '70 are loc o schimbare radicală: o veritabilă „Kehre” în activitatea sa critică, în sensul adoptării unei alte orientări sub influența lui Derrida și Paul de Man. Exegeza pe care Hillis Miller o închină lui Georges Poulet în două momente, în 1963 și în 1970, marchează despărțirea sa admirativă de fostul maestru. Prin titlul *Geneva sau Paris*, e pus în evidență faptul că o alegere a fost deja făcută în direcția unei etici și a unei retorici a suspiciunii care caracterizează deconstructivismul. Într-adevăr, reproșul ascuns în elogiul adresat

„generozității (lui Poluet) față de scriitorii săi” este explicat prin încrederea acestuia în „autenticitatea experienței lor și în autenticitatea cuvintelor care exprimă respectiva experiență”.

Raportarea lui Hillis Miller la deconstructivism poate fi urmărită în textele sale programatice, începând cu *Tradiție și diferență* (1972) care deschide polemica sa cu M. H. Abrams, reprezentant strălucit al unei critici devenite tradiționale prin însăși forța acestei confruntări, confruntare continuată într-un nou eseu despre Wallace Stevens (*Stevens' Rock and the Criticism as Cure*, 1976), în care nu mai e vorba despre „poezia ființei”, ci despre „abisul ontologic” în care sfirșește implozia semantică provocată de focul figurativ al cuvintelor oscilând între „dezvăluire” și „adumbrire”, între transparență și opacitate. Alte texte cu valoare exponențială trebuie neapărat pomenite: *Momentul lingvistic* (1976), *Etica lecturii* (1981), *Criticul ca gazdă* (*The Critic as Host*, 1986), *Căutarea fundamentelor în studiile literare* (*The Search for Grounds in Literary Studies*, 1984), diferite cuvântări la reuniunile MLA etc. de fapt, un sîmbure teoretic și o inițiativă programatică nu lipsesc din nici un text millerian: ele sînt prezente nu doar în prefețele autorului la numeroasele sale volume, dar chiar în practica sa interpretativă, în demersul analitic cel mai amănunțit.

Dimensiunea teoretică este decisivă în opera lui Hillis Miller, dar departe de a fi exclusivă. Cu rare excepții, cărțile sale sînt exegeze a căror valoare a fost recunoscută de la început și pe care n-o contestă nici măcar cei care nu sînt de acord cu premisele și concluziile sale de ordin teoretic.

Cele mai multe din aceste cărți sînt dedicate unor scriitori și opere din epoca victoriană, a cărei imagine în posteritate s-a schimbat radical în urma intervențiilor sale. Se poate spune că Hillis Miller a revoluționat studiile literare victoriene, a scos autori ca Dickens, Trollope, surorile Brontë din rafturile istoriei literare și i-a adus în contemporaneitate, i-a făcut să răspundă la întrebările, la exigențele sociale și morale ale epocii noastre. În același timp, literatura secolului al XX-lea a întîlnit în Hillis Miller un exeget devotat și competent, fie că era vorba de poezie sau

de proză, de Wallace Stevens, de William Carlos Williams ori de William James. Acesta din urmă este abordat într-o carte recentă (*Literature as Conduct*, 2005) sub semnul unei formule proprii, „conduita de viață”, și al funcției performative a limbajului, a cuvintelor odată rostite: „...a «pune» lucrurile înseamnă foarte exact, responsabil și interminabil a le face”.

Hillis Miller este preocupat de performativitatea limbajului literar (și a limbajului în genere), după cum este interesat de *stranietatea* lui. În comentariile sale, își concentrează atenția asupra a ceea ce este ciudat, anormal, „sălbatic” într-un text. Momentele principale constitutive demersului său sunt *momentul lingvistic* și *momentul etic*, al doilea fiind generat de cel dintâi și urmărind să valorifice „puterea cuvintelor unui text asupra minții și cuvintelor unui cititor”.

Locul central în practica teoretică și analitică a lui Hillis Miller îl ocupă, fără îndoială, problematica lecturii, a lecturii în genere și a lecturii critice în special. Așa cum o concepe el, lectura își aliază *plăcerea* ca pe o condiție indispensabilă. Nu o dată, autorul nostru vorbește despre plăcerea lecturii, a interpretării și chiar a predării (literaturii). Dar plăcerea nu se însoțește cîtuși de puțin cu facilitatea. Dimpotrivă.

„Nu există lectură inocentă, nici o lectură nu lasă textul exact așa cum este” – scria el la începutul activității sale deconstructiviste. Fraza poate fi însă citită și ca o confesiune indirectă, oblică, dar nu mai puțin autentică. Îndepărtând aspectul declarativ și combativ, rămâne o profesiune de credință. Într-adevăr, după lectura sa, după ce el *trece* printr-un text, textul respectiv se resimte: nu-l mai regăsim în aceeași stare, îi descoperim contradicții, incongruențe, conflicte mocnite, lacune. Criticul injectează în text îndoiala, suspiciunea, care îi destramă unitatea și coerența; de fapt, ne convinge că unitatea și coerența erau doar aparente. Această intervenție decisivă asupra textului nu este însă rezultatul unei atitudini voluntariste și arbitrare: ea este precedată de un travaliu analitic ce atinge adesea minuțiozitatea lingvistului. În același timp, e pusă în joc o imaginație plină de năstrușnicie, care ocolește căile bunului simț și pe care o exprimă foarte bine termenul intraductibil în românește de „uncanny”.

În ciuda aparențelor, nu e ușor să deconstruiești un text, chiar dacă, așa cum nu încetează să afirme și Derrida și Paul de Man și Miller însuși, textul este gata deconstruit. Dacă ar fi să reducem abordarea criticului la un procedeu recurent, atunci aș vorbi despre tendința sa de a lua metaforele în serios și, invers, de a descoperi deplasări figurative în plin limbaj conceptual. Acest dublu proces de literalizare a figuralului și de metaforizare a conceptualului produce o răsturnare a imaginii noastre despre textul respectiv sau, în orice caz, o subminează grav. Acuitatea observației filologice, capacitatea analogică și, nu o dată, un umor sec sau o ironie translucidă reprezintă „armele” preferate ale unui critic care nu disprețuiește nici jocurile de cuvinte, „fioriturile”.

Mare cititor al marilor contexte literare, mare profesor la mari universități ale lumii, personalitate de prim rang a culturii contemporane, J. Hillis Miller merită din plin semnul de recunoaștere și de distincție al Universității din București; pentru noi, profesorii și cercetătorii Centrului de studii interdisciplinare „Tudor Vianu”, este o enormă satisfacție de a-l avea ca oaspete special la a IV-a noastră conferință internațională și o deosebită onoare de a-l propune Senatului Universității, în vederea acordării titlului de *doctor honoris causa*.

**Prof. dr. Mircea MARTIN**